

Martin Amis

Het Interessegebied

VERTAALD DOOR
JANNEKE VAN DER MEULEN

Roman

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

INHOUD

Hoofdstuk I	Het Interessegebied	7
Hoofdstuk II	Aan de slag	46
Hoofdstuk III	Grijze sneeuw	99
Hoofdstuk IV	Bruine sneeuw	163
Hoofdstuk V	Dood en in leven	234
Hoofdstuk VI	Walpurgisnacht	276

Nasleep 306

Dankbetuiging en nawoord

‘Wat er gebeurd is’ 339

Rond de ketel en begin!
Gooi het giftig ingewand erin:
pad, die onder de koudste steen
dertig etmaal lag plus één,
slapend gif heeft uitgezweet –
in de ketel, kokendheet...

Veenslang, 't vel eraf gestroopt
in het brouwsel meegestoofd;
salamanderoog en kikvorsteen,
vleermuishaar en hondentong,
addervork en hazelwormstaart,
hagedissenpoot en uilenvlerk...

Wolventand, schub van de draak,
heksenmummie, maag en kaak
van de gulzige haai der golven,
kervelkruid bij nacht gedolven,
lever van een lasterlijke Jood,
geitengal en iepenloot,
gestoken bij de maan-eclips,
Turkenneus, Tatarenlip,
vinger van een zuigeling,
geboren uit een snollenschoot,
in de sloot meteen gesmoord –
maak het mengsel taai en dik...
Afkoelen nu met apenbloed
en de toverbrij voldoet.

Ik heb in bloed zo ver gewaad
dat als ik nu stil zou blijven staan,
terugkeren mij zwaarder viel dan verdergaan.

Macbeth

HOOFDSTUK I

Het Interessegebied

1. THOMSEN: EERSTE AANBLIK

Ik was niet onbekend met de bliksemflits; ik was niet onbekend met de donderslag. Benijdenswaardig ervaren in deze zaken, was ik niet onbekend met de wolkbreuk – de wolkbreuk, en daarna de zonneschijn en de regenboog.

Ze kwam terug uit de oude stad met haar twee dochters, en ze bevonden zich al een flink eind binnen het Interessegebied. Een lange laan – haast wel een zuilengang – strekte zich uitnodigend voor hen uit, omzoomd door esdoorns, waarvan de takken en het gelobde loof zich hoog in de lucht met elkaar verstrengelden. Een namiddag hartje zomer, met miniem glinsterende muggen... Mijn notitieboekje lag opengeslagen op een boomstronk, en een lichte bries neusde nieuwsgierig door de bladzijden.

Lang, breedgebouwd, welgevuld en toch lichtvoetig, in een enkellange witte jurk met een gekanteelde zoom, een zachtgele strohoed met een zwart lint op en zwaaiend met een strooien tas (de meisjes, eveneens in het wit, droegen ook een strohoed en een strooien tas), bewoog ze zich in en uit vlagen donzige, geelbruine, leeuwachtige warmte. Ze lachte – hoofd in de nek, gespannen hals. Parallel aan haar hield ik gelijke tred, in mijn sobere tweedjasje en gekeperde pantalon, met mijn klembord en vulpen.

Nu stak het drietal de oprit van de manege over. Terwijl haar kinderen plagerig om haar heen dartelden, passeerde ze de decoratieve windmolen, de meiboom, de galg, het trekpaard dat losjes

was vastgemaakt aan de ijzeren waterpomp, en liep toen verder.

Het Ka Zet in, Ka Zet 1 in.

Er gebeurde iets bij die eerste aanblik. Bliksem, donder, wolkbreek, zonneschijn, regenboog – de meteorologie van de eerste aanblik.

Haar naam was Hannah – mevrouw Hannah Doll.

In de officiersclub, gezeten op een paardenharen sofa, omringd door bronzen paardentuig en paardenprenten en onder het genot van ersatzkoffie (koffie voor paarden) zei ik tegen Boris Eltz, met wie ik al mijn leven lang bevriend was: ‘Heel even was ik weer jong. Het leek wel liefde.’

‘Liefde?’

‘Ik zei: het léék liefde. Kijk niet zo geschrokken. Het léék liefde. Een gevoel van onvermijdelijkheid. Je weet wel. Als het begin van een langdurige, heerlijke romance. Romantische liefde.’

‘Déjà vu en de hele santenkraam? Ga door. Help mijn geheugen een handje.’

‘Tja. Pijnlijke bewondering. Pijnlijk, ja. En gevoelens van nederigheid en onwaardigheid. Zoals jij met Esther.’

‘Dat is iets heel anders,’ zei hij en priemde met een vinger naar me. ‘Dat is puur vaderlijk. Je snapt het wel als je haar ziet.’

‘Hoe dan ook. Toen was het voorbij en ik... En ik vroeg me gewoon af hoe ze eruit zou zien zonder kleren aan.’

‘Zie je nou wel? Ik vraag me nooit af hoe Esther eruit zou zien zonder kleren aan. Als het gebeurde, zou ik ontzet zijn. Ik zou mijn ogen afwenden.’

‘En zou jij je ogen afwenden, Boris, van Hannah Doll?’

‘Hmm. Wie had gedacht dat de Ouwe Zuiplap zo’n mooie vrouw zou hebben.’

‘Ik weet het. Niet te geloven.’

‘Die Ouwe Zuiplap. Maar even serieus. Ik weet zeker dat hij altijd al een zuiplap was. Maar hij is niet altijd oud geweest.’

Ik zei: ‘De meisjes zijn wat? Twaalf, dertien? Dus zij is van onze leeftijd. Of iets jonger.’

‘En de Ouwe Zuiplap bezwangerde haar toen ze wat – achttien was?’

‘Toen hij van onze leeftijd was.’

‘Goed dan. Dat ze met hem getrouwd is, moeten we haar dus maar vergeven,’ zei Boris. ‘Achttien. Maar ze is niet bij hem weggegaan, hè. Hoe wil je dat rechtbreien?’

‘Weet ik. Het is moeilijk om...’

‘Mmm. Ze is te lang voor mij. En nu ik erbij stilsta, ze is ook te lang voor de Ouwe Zuiplap.’

En opnieuw stelden we elkaar de vraag: waarom zou iemand zijn vrouw en kinderen hierheen halen? Hierheen?

Ik zei: ‘Deze omgeving is meer geschikt voor mannen.’

‘O, dat weet ik niet. Sommige vrouwen vinden het niet erg. Sommige vrouwen zijn net zoals de mannen. Jouw tante Gerda bijvoorbeeld. Die zou het hier uitstekend naar haar zin hebben.’

‘Tante Gerda zou er geen principieel bezwaar tegen hebben,’ zei ik. ‘Maar dat ze het hier naar haar zin zou hebben, nou nee.’

‘Zal Hannah het hier naar haar zin krijgen?’

‘Ze maakt niet de indruk.’

‘Nee, dat is waar. Maar ze is nog steeds de echtgenote van Paul Doll, vergeet dat niet.’

‘Hm. Dan zal ze zich misschien wel thuis gaan voelen,’ zei ik. ‘Ik hoop het maar. Mijn fysieke verschijning sorteert meer effect bij vrouwen die het hier naar hun zin hebben.’

‘...Wij hebben het hier niet naar onze zin.’

‘Nee. Maar wij hebben elkaar, goddank. Dat is niet niks.’

‘Wat je zegt, jochie. Jij hebt mij en ik heb jou.’

Boris, mijn boezemvriend – uitgesproken, onbevreesd, knap, als een kleine Caesar. Kleuterschool, jeugdijaren, adolescentie en

vervolgens onze fietsvakanties in Frankrijk, Engeland, Schotland en Ierland, onze drie maanden durende voettocht van München naar Reggio en daarna door naar Sicilië. Pas toen we volwassen waren, kwam onze vriendschap in zwaar weer, toen de politiek – de geschiedenis – ons leven binnendrong.

Hij zei: ‘Tegen kerst ben jij hier weg. Ik moet nog tot juni blijven. Waarom zit ik niet in het oosten?’ Hij nam een slok, fronste en stak een sigaret op. ‘Trouwens, makker, je kansen zijn nihil. Wáár, bijvoorbeeld? Ze is veel te opvallend. En pas jij maar op. De Ouwe Zuiplap mag dan de Ouwe Zuiplap zijn, hij is hier ook de Kommandant.’

‘Mmm. En toch. Er zijn wel vreemdere dingen gebeurd.’

‘Héél wat vreemdere dingen.’

Ja. Want het was een tijd waarin iedereen zich bewust was van het bedrog, de sardonische schaamteloosheid en de adembenevende hypocrisie van alle verboden.

Ik zei: ‘Ik heb een soort plan.’

Boris zuchtte en keek me wezenloos aan.

‘Eerst moet ik bericht krijgen van oom Martin. Dan doe ik mijn openingszet. ‘Damepion naar d4.’

Na een tijdje zei Boris: ‘Die pion is er geweest, denk ik.’

‘Waarschijnlijk. Maar het kan geen kwaad je ogen de kost te geven.’

Boris Eltz moest gaan, hij werd verwacht op het perron. Een maand ongeregelde perrondienst was een onderdeel van zijn straf voor het zoveelste handgemeen. Het perron – het uitstappen, de selectie, dan de rit door het berkenbos naar het Kleine Rode Huis, in Ka Zet II.

‘Het engste deel is de selectie,’ zei Boris. ‘Je moet maar eens meegaan. Voor de ervaring.’

Ik lunchte in mijn eentje in de officiersmess (een halve kip, perziken en vla; geen wijn) en ging toen door naar mijn kantoor

in de Buna-fabriek. Er was een twee uur durende vergadering met Burckl en Seedig, waarin het vooral ging over de trage vorderingen van de hallen voor de carbidproductie; maar ook werd duidelijk dat ik mijn strijd over de verplaatsing van onze arbeidskrachten aan het verliezen was.

Toen het begon te schemeren begaf ik me naar de slaapkamer van Ilse Grese, in Ka Zet 1.

Ilse Grese had het hier naar haar zin.

Ik klopte op de zacht zwaaiende blikken deur en ging naar binnen.

Als een echte bakvis (en dat was ze ook nog: over een maand werd ze twintig) zat Ilse in lotushouding en voorovergebogen op haar brits een geïllustreerd tijdschrift te lezen; ze vertikte het om op te kijken. Haar uniform hing aan de spijker in de metalen balk, waaronder ik nu bukte. Ze droeg een vezelige donkerblauwe peignoir en slobberige grijze sokken.

Zonder zich om te draaien zei ze: 'Ah, ik ruik IJslander. Ik ruik hufter.'

Tegenover mij, en misschien al haar mannelijke kennissen, gedroeg Ilse zich doorgaans zwoel spottend. Tegenover haar en al mijn vrouwelijke contacten gedroeg ik me doorgaans, althans in het begin, met pedante zwierigheid (een stijl die ik me had aangemeten als tegenwicht voor mijn fysieke verschijning, die sommigen de eerste tijd intimiderend vonden). Op de grond lag Ilses geweerriem en ook haar zweep van ossenhuid, opgerold als een ranke slapende slang.

Ik trok mijn schoenen uit. Terwijl ik op de brits ging zitten en me tegen de welving van haar rug nestelde, liet ik een amulet met geïmporteerde parfum aan een vergulde ketting boven haar schouder bungelen.

'Daar hebben we de IJslandse hufter. Wat wil hij?'

'Mmm, Ilse, wat is het hier een zootje. Je ziet er altijd onberis-

pelijk uit als je aan het werk bent – dat moet ik je nageven. Maar in de privé sfeer... En bij anderen ben je zo'n pietje-precies als het gaat om orde en properheid.'

'Wat verlangt de hufter?'

Ik zei: 'Wat er wordt verlangd?' En ik vervolgde, met bedachtzame stiltes tussen de zinnen: 'Er wordt verlangd dat jij, Ilse, tegen tien bij mij thuis komt. Daar zal ik je overstelpen met cognac en chocola en kostbare geschenken. Ik zal naar je luisteren terwijl jij me vertelt over je meest recente successen en tegenslagen. Door mijn ruimhartige sympathie zul je een en ander al gauw weer in de juiste verhoudingen zien. Want zoals bekend, Ilse, heb jij de neiging de juiste verhoudingen heel af en toe uit het oog te verliezen. Althans, zoiets hoorde ik van Boris.'

'...Boris houdt niet meer van me.'

'Laatst zong hij nog uitvoerig jouw lof. Als je dat wilt, zal ik 's met hem gaan praten. Maar ik hoop dat je om tien uur komt. Ons onderhoud en jouw versnaperingen worden gevolgd door een teder intermezzo. Dat is wat er verlangd wordt.'

Ilse bleef doorlezen – een artikel waarin krachtig of zelfs boos betoogd werd dat vrouwen in geen geval hun benen of oksels moesten scheren of anderszins ontharen.

Ik kwam overeind. Ze keek op. De brede en ongewoon rimpelige en beweeglijke mond, de oogkassen van een vrouw die drie keer zo oud is, de weelderigheid en energie van het vuilblonde haar.

'Je bent een hufter.'

'Kom om tien uur. Doe je dat?'

'Misschien,' zei ze en sloeg de bladzijde om. 'En misschien ook niet.'

In de oude stad waren de beschikbare huizen zo gebrekkig dat de Buna-mensen gedwongen waren een soort slaapstad te bouwen in de landelijker gelegen oostelijke buitenwijken (met een lagere en

middelbare school, een kliniek, een aantal winkels, een cafeteria en een tapperij, evenals hordes rusteloze huisvrouwen). Niettemin duurde het niet lang of ik had een paar geschikte, goedkoop gemeubileerde kamers gevonden, aan een steile steeg die begon op het marktplein. Dzilka-straat 9.

Er was één ernstig minpunt: ik had muizen. Na het gedwongen vertrek van de eigenaars diende het huis bijna een jaar lang als onderkomen voor bouwvakkers, en de plaag was chronisch geworden. Hoewel de kleine ondiegen erin slaagden uit het zicht te blijven, hoorde ik ze vrijwel onafgebroken in de goten en kieren trippelen, piepen, knagen, jongen...

Tijdens haar tweede bezoek gaf mijn werkster, Agnes, me een grote kater in bruikleen, zwart met witte vlekjes, genaamd Max of Maksik (uitgesproken als Maksiek). Max was een legendarische muizenjager. Het enige wat er hoefde te gebeuren, zei Agnes, was dat Max om de twee weken kwam logeren; zo nu en dan een schaalje melk zou hij lekker vinden, maar het was niet nodig hem vast voedsel te geven.

Het duurde niet lang of ik kreeg respect voor dit bekwame en bescheiden roofdier. Maksik had een smoking-achtig voorkomen – gitzwart pak, volmaakt driehoekig wit frontje, witte vlekjes. Als hij een sprong nam en zijn voorpoten uitstak, gingen zijn klauwtjes elegant uit elkaar, als madeliefjes. En telkens als Agnes hem oppakte en meenam liet Max – nadat hij het weekend bij mij had doorgebracht – een diepe stilte achter.

Het was in zo'n stilte dat ik het bad liet vollopen of, liever gezegd, ik goot het vol met warm water (ketel, pannen, emmers) en zorgde dat ik extra goed verzorgd en aantrekkelijk voor de dag zou komen bij Ilse Grese. Ik zette haar cognac en lekkernijen gereed alsmede vier nog verpakte, stevige maillots (ze verfoeide nylons), en al wachtend keek ik naar het oude hertogelijke kasteel, dat zich even zwart als Max aftekende tegen de avondlucht.

Ilse was stipt op tijd. Het enige wat ze zei, en ze zei het op licht spottende en zeer zwoele toon, zodra de deur achter haar dichtging – het enige wat ze zei was: ‘Snel.’

Voor zover ik kon nagaan bracht de vrouw van de Kommandant, Hannah Doll, haar dochters naar school en haalde ze hen ook weer op, maar kwam ze verder nauwelijks het huis uit. Ze verscheen op geen van beide experimentele thé dansants; ze verscheen niet op de cocktailparty die Fritz Mobius organiseerde in de Politieke Afdeling; en ze verscheen niet bij de feestelijke vertoning van de romantische komedie *Zwei glückliche Menschen*.

Bij geen van deze gelegenheden kon Paul Doll verstek laten gaan. Elke keer verscheen hij met dezelfde uitdrukking op zijn gezicht: die van een man die zijn gekrenkte trots heldhaftig maskeert. Hij had de gewoonte zijn lippen te tuiten, alsof hij van plan was te gaan fluiten – totdat hij (zo leek het althans) overmand werd door een of andere burgerlijke scrupule en de mond zich weer tot een snavel plooidde.

Möbius zei: ‘Geen Hannah, Paul?’

Ik liep naar hen toe.

‘Niet lekker,’ zei Doll. ‘Je kent het wel. De spreekwoordelijke maandstond.’

‘Och gut.’

Toch kreeg ik wel degelijk de kans haar goed gade te slaan, en wel gedurende enkele minuten, door de kale heg aan het andere eind van het sportveld (terwijl ik erlangs wandelde, bleef ik staan en deed alsof ik mijn notitieboekje raadpleegde). Hannah stond op het grasveld en zag toe op een picknick voor haar twee dochters en een van hun vriendinnetjes – de dochter van de Seedigs, wist ik bijna zeker. Ze waren nog bezig de tenen mand uit te pakken. Zij ging niet bij hen op het rode kleed zitten maar hurkte zo nu en dan neer en kwam dan weer overeind met een energieke kanteling van haar heupen.

Zo niet qua kleding dan zeker qua silhouet (haar gezicht afgedekt) voldeed Hannah Doll aan het nationale ideaal van jonge vrouwelijkheid – onverstoort, boers en gebouwd voor de voortplanting en zwaar werk. Dankzij mijn fysieke verschijning kon ik bogen op een rijke ervaring met dit type vrouw. Ik had menige drie lagen dikke dirndrok omhooggehesen en afgepeld, ik had menig donzig broekje uitgetrokken, ik had menig met schoenspijkers beslagen muiltje over mijn schouders geworpen.

Ik? Ik was één negentig lang. Mijn haar was helblond. De neus was Vlaams lang en smal, de mond hooghartig geplooid, de kin strijdvaardig; de rechthoekige kaakgewrichten leken te zijn vastgenageld onder de kleine oorlellen. Mijn schouders waren plat en breed, mijn borst was als een plaat marmer, mijn middel slank; de erectiele penis, klassiek compact in ruststand (met geprononceerde voorhuid), de dijen zo solide als uitgehouwen masten, de knieschijven vierkant, de kuiten michelangeliaans, de voeten nauwelijks minder buigzaam en welgevormd dan de forse handen met hun lange vingers. En ter bekroning van dit arsenaal van nuttige en bruikbare bekoorlijkheden waren mijn Arctische ogen kobaltblauw.

Het wachten was alleen nog op een bericht van oom Martin, een duidelijke opdracht van oom Martin in de hoofdstad – dan zou ik tot actie overgaan.

‘Goedenavond.’

‘Ja?’

In de voordeur van de rood-gele villa stond ineens een onopvallend vrouwtje in dikke wollen kledij (wambuis en rok) en met blinkende zilveren gespen op haar schoenen.

‘Is de heer des huizes aanwezig?’ vroeg ik. Ik wist donders goed dat Doll elders was. Hij was op het perron met de artsen, met Boris en veel anderen, om Sonderzug 105 te ontvangen (en er werd verwacht dat Sonderzug 105 lastig ging worden). ‘Ik heb namelijk een zeer urgent...’

‘Humilia?’ zei een stem. ‘Wat is er, Humilia?’

Een verplaatsing van de lucht verder naar achteren, en daar stond ze, Hannah Doll, weer in het wit, een lichtende schim in de schaduw. Humilia kuchte beleefd en trok zich terug.

‘Mevrouw, het spijt me u te moeten lastigvallen,’ zei ik. ‘Mijn naam is Golo Thomsen. Aangenaam kennis te maken.’

Vinger voor vinger ontdeed ik me kwiek van de gemzenleren handschoen en reikte haar mijn hand, die ze aannam.

Ze zei: ‘“Golo”?’

‘Ja. Ach, het was mijn eerste poging om Angelus te zeggen. Dat ging niet al te best, zoals u ziet. Maar het is zo gebeven. Onze blunders achtervolgen ons levenslang, vindt u ook niet?’

‘Wat kan ik voor u doen, meneer Thomsen?’

‘Mevrouw Doll, ik heb een vrij dringend bericht voor de Kommandant.’

‘O?’

‘Ik wil niet melodramatisch doen, maar in de Kanselarij is een besluit genomen over een kwestie die, zoals ik weet, voor hem van het grootste belang is.’

Ze bleef me aankijken met een onverholen monsterende blik.

‘Ik heb u eerder gezien,’ zei ze. ‘Dat herinner ik me omdat u niet in uniform was. Draagt u ooit wel eens uw uniform? Wat is uw functie precies?’

‘Ik ben liaisonofficier,’ zei ik en maakte een kleine buiging.

‘Als het belangrijk is, kunt u denk ik maar beter hier blijven wachten. Ik heb geen idee waar hij is.’ Ze haalde haar schouders op. ‘Mag ik u een glas limonade aanbieden?’

‘Nee, dank u – ik wil u niet tot last zijn.’

‘Het is geen enkele moeite. Humilia?’

Inmiddels stonden we in de rozige gloed van de zitkamer, mevrouw Doll met haar rug tegen de schoorsteenmantel, meneer Thomsen voor het grote raam, dat uitzicht bood op de wacht-

torens, met op het middenplan her en der een glimp van de oude stad.

‘Mooi. Het is hier mooi. Vertelt u eens,’ zei ik met een spijtige glimlach. ‘Kunt u een geheim bewaren?’

Haar blik bleef op mij rusten. Van dichtbij gezien was ze eerder zuidelijk, romaans van tint, en haar ogen waren onvaderlandslievend donkerbruin, als vloeibare karamel, met een taaie glans.

Ze zei: ‘Nou, ik kan wel een geheim bewaren. Als ik dat wil.’

‘O, gelukkig. De kwestie is,’ zei ik, geheel bezijden de waarheid, ‘de kwestie is dat ik een grote belangstelling heb voor interieurs, meubilair en vormgeving. U begrijpt wel dat ik dat niet aan de grote klok wil hangen. Niet bepaald mannelijk.’

‘Nee, dat zal wel niet.’

‘Dus was het uw idee – die marmeren vlakken?’

Zo hoopte ik haar af te leiden en ook op gang te brengen. Nu was Hannah Doll aan het woord; ze gebaarde, liep van raam naar raam; en ik had de kans om alles in me op te nemen. Ja, ze was inderdaad gebouwd op een kolossale schaal: een grootse onderneming van esthetische coördinatie. En het hoofd, de spanwijdte van de mond, de krachtige tanden en kaken, de soepele afwerking van haar wangen – een hoekig maar welgevormd hoofd met naar boven en buiten welvende botten.

Ik zei: ‘En de overdekte veranda?’

‘Het was de keuze tussen dat of de...’

Humilia kwam door de openstaande deur naar binnen met een dienblad waarop een aardewerken kan en twee schaaltes met gebak en koekjes stonden.

‘Dank je, lieve Humilia.’

Toen we weer alleen waren zei ik zacht: ‘Uw hulp, mevrouw Doll, is ze toevallig een jehova?’

Hannah zweeg totdat de vibratie van een of andere huishoudelijke activiteit, voor mij niet waarneembaar, haar de vrijheid gaf om door te gaan, niet echt op fluisterton: ‘Ja, dat is ze. Ik begrijp

ze niet. Ze heeft een religieus gezicht, vindt u niet?’

‘Inderdaad ja.’ Humilia’s gezicht was opvallend weinig uitgesproken, wat geslacht en ook wat leeftijd betreft (een onharmieuze mengeling van vrouwelijk en mannelijk, van jong en oud); maar onder de stevige kuif van haar waterkersachtige haar straalden de ogen met een angstwekkende zelfgenoegzaamheid. ‘Het komt door die montuurloze glazen.’

‘Hoe oud zou u denken dat ze is?’

‘Eh – vijfendertig?’

‘Ze is vijftig. Ik denk dat ze er zo uitziet omdat ze denkt dat ze niet dood zal gaan.’

‘Tja, dat is inderdaad een opbeurende gedachte.’

‘En het is allemaal zo simpel.’ Ze bukte en schonk in, en toen gingen we zitten – Hannah op de gecapitonneerde sofa, ik op een rustieke houten stoel. ‘Ze hoeft alleen maar een document te ondertekenen en dan is het afgelopen. Dan is ze vrij.’

‘Mmm. Gewoon *afzweren*, zoals dat heet.’

‘Ja, maar weet u... Humilia is erg verknocht aan mijn beide meisjes. En ze heeft zelf ook een kind. Een jongen van twaalf. Die zit in een kindertehuis. En ze hoeft alleen maar een formulier te ondertekenen en dan kan ze hem ophalen. Maar dat doet ze niet. Dat weigert ze.’

‘Wonderlijk, hè. Ik heb me laten vertellen dat ze het fijn horen te vinden om te lijden.’ En ik moest denken aan Boris’ beschrijving van een jehova die werd geselsd op de strafplaats; maar daar zou ik Hannah niet op vergasten – hoe de jehova had gesmeekt om meer. ‘Het sterkt ze in hun geloof.’

‘Stel je toch voor.’

‘Ze vinden het heerlijk.’

Het liep inmiddels tegen zevenen, en het roodachtige licht in de kamer was plotseling verdwenen en de duisternis trad in... Ik had veel opmerkelijke successen geboekt op dit uur van de dag, veel verbluffende successen, wanneer de halfschemer, nog niet ver-

dreven door lamp of lantaren, een ontastbare vrijbrief lijkt te verlenen – fluisteringen van mogelijkheden vreemd als dromen. Zou het echt zo onwelkom zijn als ik rustig naast haar zou gaan zitten op de sofa en na enkele gemompelde vleiende opmerkingen haar hand zou pakken en (afhankelijk van hoe dat verliep) zachtjes met mijn lippen langs de aanzet van haar hals zou strijken? Nou?

‘Mijn man,’ zei ze – en zweeg alsof ze haar oren spitste.

De woorden hingen in de lucht en even schrok ik op van deze waarschuwing: het steeds onthutsender feit dat haar man hier de Kommandant was. Maar ik probeerde een ernstige en respectvolle indruk te blijven maken.

‘Mijn man denkt dat we veel van hen kunnen leren.’

‘Van de jehova’s? Wat dan?’

‘Ach, u weet wel,’ zei ze op neutrale, haast slaperige toon. ‘Geloofskracht. Onwrikbaar geloof.’

‘De deugden van het innerlijk vuur.’

‘Dat worden we toch allemaal geacht te hebben, nietwaar?’

Ik leunde achterover en zei: ‘Begrijpelijk dat uw man hun fanatisme bewondert. Maar wat vindt hij van hun pacifisme?’

‘Dat keurt hij uiteraard af.’ Met haar doffe stem vervolgde ze: ‘Humilia weigert zijn uniform schoon te maken. Of zijn laarzen te poetsen. Dat vindt hij vervelend.’

‘Ja, dat geloof ik graag.’

Op dat moment besepte ik hoe grondig de stemming van deze veelbelovende en ook licht betoverende ontmoeting was gedaald zodra de Kommandant ter sprake was gekomen. Daarom klapte ik zachtjes in mijn handen en zei: ‘Uw tuin, mevrouw Doll. Mogen we? Ik vrees dat ik nog een vrij beschamende bekentenis moet doen. Ik ben dol op bloemen.’

De tuin bestond uit twee delen: rechts een wilg, die de lage bijgebouwen deels aan het oog onttrok, en ook het kleine netwerk van paden en lanen waar de dochters vast graag verstoppertje speel-

den; links de weelderige bloembedden, het in strepen gemaaide gazon, de witte omheining – en daarachter het gebouw van het Poolse Tabaksmonopolie op zijn zanderige verhoging, en weer daarachter de eerste roze vegen van de ondergaande zon.

‘Een paradijs. Wat een prachtige tulpen.’

‘Het zijn papavers,’ zei ze.

‘Ja natuurlijk, papavers. En hoe heten die daar?’

Zo ging dat nog een paar minuten door, en toen zei mevrouw Doll, die tot dan toe een en al ernst was geweest, met een welluidend, verrast lachje: ‘U weet helemaal niets van bloemen, hè? U weet niet eens... U weet niets van bloemen.’

‘Ik weet wel íéts over bloemen,’ zei ik, misschien riskant overmoedig. ‘En dat is iets wat maar weinig mannen weten. Waarom houden vrouwen zoveel van bloemen?’

‘Ik luister.’

‘Goed. Bloemen geven vrouwen het gevoel dat ze mooi zijn. Als ik een vrouw een chic boeket geef, weet ik dat ze zich daar mooi door zal voelen.’

‘...Wie heeft u dat verteld?’

‘Mijn moeder. God hebbe haar ziel.’

‘Nou, ze had gelijk. Je voelt je een filmster. Nog dagenlang.’

Duizelig zei ik: ‘En dat strekt u beiden tot eer – zowel de bloemen als het vrouwelijk geslacht.’

En Hannah vroeg me: ‘Kunt ú een geheim bewaren?’

‘Absoluut.’

‘Kom mee.’

Er was, zo meende ik, een verborgen wereld, die parallel liep aan de wereld die we kenden; ze bestond *in potentia*; om erin toegelaten te worden moest je door de sluier of het waas van het geijkte heen breken en iets dóén. Met haastige tred leidde Hannah Doll me langs het sintelpad naar de oranjerie, en het was nog niet echt donker, en zou het dan eigenlijk zo vreemd zijn om

haar naar binnen te loodsen, dicht tegen haar aan te gaan staan, mijn handen omlaag te brengen en de plooiën van haar witte jurk op te lichten? Zou dat zo vreemd zijn? Hier? Waar alles was toegestaan?

Ze opende de halfglazen deur, en zonder echt naar binnen te gaan bukte ze zich en rommelde wat in een bloempot op een lage plank... Eerlijk gezegd had ik tijdens mijn amoureuze verrichtingen al zeven of acht jaar lang geen fatsoenlijke gedachte meer in mijn hoofd gehad (daarvóór was ik wel een soort romanticus, maar dat heb ik opgegeven). En terwijl ik keek hoe Hannah haar lichaam vooroverboog en met gespannen bovenlijf één machtig been de lucht in zwaaide om haar evenwicht te bewaren, dacht ik bij mezelf: wat zou dat lekker neuken – dat dacht ik bij mezelf.

Ze rechtte haar rug weer, keek me aan en opende haar handpalm. En wat zag ik? Een verkreukeld pakje Davidoffs: een pakje van vijf. Er waren er nog drie over.

‘Wilt u er een?’

‘Ik rook geen sigaretten,’ zei ik en diepte een dure aansteker en een blikje Zwitserse sigaartjes uit mijn zakken op. Ik kwam dichterbij haar staan en liet het vuursteentje vonken om de vlam op te wekken, die ik met mijn hand beschutte tegen de wind...

Dit kleine ritueel was van grote socioseksuele betekenis – want wij bevonden ons in een land, zij en ik, waar het als een vorm van samscholing werd beschouwd en verboden was. In bars en restaurants, in hotels, op stations enzovoort – overal hingen bordjes met de tekst: *VROUWEN WORDT VERZOCHT NIET TE ROKEN*; en op straat voelde een bepaald soort mannen – dikwijls zelf rokers – het als hun plicht om eigenzinnige vrouwen te berispen, de sigaret uit hun vingers of zelfs uit hun mond te grissen.

Ze zei: ‘Ik weet dat ik het niet zou moeten doen.’

‘Niets van aantrekken, mevrouw Doll. Luister naar onze dichter. *Ontbereren zul je! Je zult ontbereren! Eeuwig is het hetzelfde liedje...*’

‘Ik heb het idee dat het wel helpt,’ zei ze. ‘Tegen de stank.’

Dit laatste woord was amper over haar lippen gekomen of we hoorden iets, iets wat werd meegevoerd door de wind... Het was een hulpeloos, weifelend akkoord, een fugatische harmonie van menselijk afgrijzen en ontzetting. We bleven roerloos staan en onze ogen puilden uit ons hoofd. Ik voelde hoe mijn lichaam verstrakte in afwachting van nog meer en hardere alarmkreten. Maar er volgde een scherpe stilte, zoals wanneer een muskiet in je oor gonst, een halve minuut later gevolgd door het aarzelend zwenkende aanzwellen van violen.

Het was alsof zoiets als gesproken taal niet bestond. We rookten verder, geruisloos inhalerend.

Hannah stopte de twee peuken in een leeg zaadzakje, dat ze begroef in de open afvalton.

‘Wat is uw lievelingspudding?’

‘Eh... griesmeel,’ zei ik.

‘Griesmeel? Griesmeel is afschuwelijk. Waarom niet trifle?’

‘Trifle kan er ook mee door.’

‘Wat zou u liever zijn: blind of doof?’

‘Blind, Paulette,’ zei ik.

‘Blind? Blind is veel erger. Doof!’

‘Blind, Sybil,’ zei ik. ‘Iedereen heeft medelijden met blinde mensen. Maar iedereen haat doven.’

Ik meende dat ik geen slechte beurt had gemaakt bij de meisjes, vooral op twee punten: door diverse zakjes Frans snoepgoed tevoorschijn te halen en, saillant, door niet te laten merken hoe verbaasd ik was toen ik hoorde dat ze een tweeling waren. Ze waren niet eeneig, dus Sybil en Paulette waren gewoon twee zussen die tegelijkertijd geboren waren; maar als je ze zag, zou je niet eens denken dat ze familie van elkaar waren: Sybil leek op haar moeder terwijl Paulette, die een paar centimeter korter was, zonder er iets aan te kunnen doen de wrede belofte inlostte die haar voornaam inhield.

‘Mama,’ zei Paulette, ‘wat was dat verschrikkelijke geluid?’

‘O, gewoon wat mensen die een beetje gek deden. Ze speelden dat het Walpurgisnacht was en probeerden elkaar bang te maken.’

‘Mama,’ zei Sibyl, ‘hoe kan het dat papa altijd weet of ik mijn tanden heb gepoetst?’

‘Wat?’

‘Hij vergist zich nooit. Ik vroeg hem hoe dat kon, en toen zei hij: *Papa weet alles*. Maar hoe weet hij het?’

‘Hij plaagt je alleen maar. Humilia, het is vrijdag, maar laat hun bad vast vollopen.’

‘O mama, mogen we nog tien minuten met Bohdan en Torquil en Dov spelen?’

‘Vijf minuten dan. Zeg meneer Thomsen maar alvast gedag.’

Bohdan was de Poolse tuinman (oud, lang en natuurlijk erg mager), Torquil was de tamme schildpad en Dov, een tiener, was blijkbaar Bohdans hulpje. Onder de beschuttende takken van de wilgenboom – de tweeling op de knieën, Bohdan, een ander hulpje (een meisje uit de buurt, Bronisława geheten), Dov, en de kleine Humilia, de jehova...

Terwijl we toekeken zei Hannah: ‘Hij was professor in de zoölogie, Bohdan. In Krakau. Stel je voor. Eerst was hij daar. En nu is hij hier.’

‘Mmm. Mevrouw Doll, hoe vaak gaat u naar de oude stad?’

‘O, door de week vrijwel dagelijks. Een enkele keer doet Humilia het, maar meestal breng ik de meisjes naar school en haal ik ze ook weer op.’

‘Mijn kamers daar, ik probeer ze op te knappen, maar ik kan niets meer verzinnen. Misschien zijn het gewoon de gordijnen. Ik vroeg me af of u een keer langs zou kunnen komen om te zien wat u ervan vindt.’

Eerst keken we allebei voor ons uit, nu draaiden we ons gezicht naar elkaar toe.

Ze sloeg haar armen over elkaar en zei: 'En hoe had u gedacht dat zoiets geregeld kon worden?'

'Er valt niet veel te regelen, toch? Uw man hoeft er niets van te weten.' Ik durfde zo ver te gaan, omdat mijn uur met Hannah me er vast van had overtuigd dat iemand als zij geen enkele genegenheid kon hebben voor iemand als hij. 'Wilt u het overwegen?'

Ze staaarde me lang genoeg aan om te zien hoe mijn glimlach begon te verstrakken.

'Nee, meneer Thomsen, dat is een roekeloos voorstel... En u begrijpt het niet. Ook al denkt u van wel.' Ze deed een stap achteruit. 'Gaat u maar door die deur daar naar binnen als u nog wilt wachten. Toe maar. U kunt de *Beobachter* van woensdag lezen.'

'Dank u. Bedankt voor de gastvrijheid, Hannah.'

'Geen moeite, meneer Thomsen.'

'Ik zie u toch, mevrouw Doll, volgende week zondag? De Kommandant was zo vriendelijk mij ook uit te nodigen.'

Ze sloeg haar armen over elkaar en zei: 'Dan zal ik u inderdaad zien. Tot ziens.'

'Tot ziens.'

Met ongeduldig trillende vingers hield Paul Doll de decanteerfles omgekeerd boven zijn cognacglas. Hij dronk het leeg, alsof hij dorstig was, en schonk opnieuw in. Met een blik over zijn schouder zei hij: 'Wilt u hier ook iets van?'

'Heel graag, majoor,' zei ik. 'Ah, dank u wel.'

'Dus de kogel is door de kerk. Te ja of te nee? Laat me raden. Ja.'

'Waarom weet u dat zo zeker?'

Hij plofte neer in de leren fauteuil en knoopte haastig zijn uniformjasje los.

'Omdat het me nog meer problemen zal bezorgen. En dat lijkt het voornaamste uitgangspunt te zijn: hoe kunnen we Paul Doll nog meer problemen bezorgen.'

‘Zoals gebruikelijk hebt u gelijk, meneer. Ik heb me ertegen verzet, maar het gaat inderdaad gebeuren. Ka Zet III,’ begon ik.

Op de schoorsteenmantel in Dolls kantoor stond een ingelijste foto van misschien wel vijftig bij vijftig centimeter, die er professioneel uitzag (de fotograaf was niet de Kommandant zelf geweest, de foto dateerde van vóór Doll). De achtergrond bestond uit twee scherp afgebakende vlakken: zinderend licht aan de ene kant en een viltig dikke duisternis aan de andere. Een heel jonge Hannah stond in het lichte deel, midden op een podium (en het wás een podium – een bal, of een maskerade, amateurtoneel?), in een avondjurk met sjerp, en ze hield een boeket in haar armen, die tot de ellebogen in handschoenen waren gestoken; ze stond te stralen van gêne over de mate van haar eigen verrukking. De doorschijnende jurk had een strak bovenlijf en liet weinig te raden over...

Dat was dertien of veertien jaar geleden, en ze zag er nu veel beter uit.

Het schijnt een van de meest angstaanjagende verschijnselen in de vrije natuur te zijn: een mannetjesolifant die ‘in must’ is. Dan druipt er uit de holtes in de slapen aan beide kanten van zijn kop een dikke, stinkende substantie, die deels in zijn bek terechtkomt. Als hij in deze staat verkeert, kan het grote beest giraffen en nijlpaarden verscheuren en de rug van een ineengedoken neushoorn breken. Zo manifesteert zich de geilheid van een mannetjesolifant.

Must: dit woord is via het Urdu afkomstig uit het Perzische *mast* of *maest* – ‘bedwelmd’. Maar ik legde een ander verband, met het Engelse modale hulpwerkwoord *must*: *I must* – ik moet, ik *moet* gewoon.

De volgende ochtend (het was zaterdag) verliet ik de Buna-fabriek met een zware tas en ging terug naar de Dzilka-straat, waar ik het